

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за березень 2026 року

Зміст

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності	7
1.1. Частина друга статті 756 ЦК України не передбачає можливості звернення до суду з позовом про визнання права власності на майно окремо від вимоги про розірвання договору довічного утримання. Визнання права власності після розірвання договору порушує принцип обов'язковості судового рішення	7
2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів	8
2.1. Зобов'язання іпотекодержателя відшкодувати іпотекодавцю перевищення 90 % вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених вимог виникає в момент набуття права власності на майно. Вартість майна визначається на підставі оцінки суб'єктом оціночної діяльності з обов'язковим особистим оглядом об'єкта, а сума відшкодування розраховується у гривневому еквіваленті за офіційним курсом НБУ на дату такої реєстрації. Майнові інтереси іпотекодавця у разі прострочення виконання зобов'язання можуть бути захищені шляхом застосування частини другої статті 625 ЦК України	8
2.2. Правочин, укладений представником ОСББ з перевищенням повноважень без попереднього рішення загальних зборів, вважається дійсним у разі його наступного схвалення загальними зборами. Технічна помилка в зазначенні організаційно-правової форми контрагента у протоколі зборів не спотворює суті прийнятого рішення. Укладення індивідуального договору з виконавцем комунальних послуг можливе лише за відсутності договору, укладеного співвласниками багатоквартирного будинку	9
2.3. Заінтересована особа, яка є першим інвестором (пайовиком) у будівництві та повністю сплатила вартість об'єкта, має право на оспорювання наступного договору щодо цього ж об'єкта, укладеного кооперативом з іншою особою. Укладення кооперативом повторного договору про пайову участь без ініціювання розірвання попереднього чинного договору щодо того самого об'єкта суперечить закону та порушує права першого інвестора	10
2.4. Замовник має право відмовитися від договору підряду та вимагати повернення авансу, якщо підрядник не виконав роботи в погоджені строки без поважних причин	11
2.5. Правочин може бути кваліфікований як фrawdаторний (вчинений на шкоду кредитору), якщо його метою є уникнення або унеможливлення виконання судового рішення про стягнення боргу. Для такої кваліфікації договору позики недостатньо лише факту зловживання	12

правом, суд має встановити обставини створення «свого забезпеченого кредитора», урахувати момент укладення правочину та ступінь пов'язаності його сторін

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин 14

3.1. При оскарженні звільнення за систематичне невиконання трудових обов'язків (пункт 3 частини першої статті 40 КЗпП України) суд зобов'язаний перевірити законність усіх попередніх дисциплінарних стягнень, що стали підставою для кваліфікації «систематичності», незалежно від того, чи оскаржувалися вони окремо. Перебування працівника на лікуванні (зокрема амбулаторному) після звільнення є поважною причиною для поновлення місячного строку звернення до суду 14

3.2. При звільненні працівника у зв'язку зі скороченням чисельності або штату роботодавець зобов'язаний провести порівняльний аналіз продуктивності праці та кваліфікації всіх працівників, які підлягають звільненню, для визначення переважного права на залишення на роботі. Відсутність такого аналізу на момент попередження про звільнення та видачі наказу свідчить про порушення вимог трудового законодавства 15

3.3. Роботодавець не може призупинити виплати, передбачені колективним договором, посилаючись на закон, якщо такі рішення були ухвалені до дати набрання законом чинності. Таке призупинення виплат в односторонньому порядку без дотримання процедури внесення змін до колективного договору є порушенням прав працівника 16

4. Спори, що виникають із сімейних правовідносин 18

4.1. Встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу можливе лише за умови досягнення особою повноліття або наявності судового рішення про надання права на шлюб. Співжиття в період, коли особа була неповнолітньою, без відповідного дозволу суду не може визнаватися шлюбно-сімейним. Суд встановлює факт спільного проживання за наявності доказів ведення спільного господарства, бюджету, взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю. Такий факт встановлюється в порядку позовного провадження, якщо він зумовлює виникнення права на соціальні виплати та не визнається іншими заінтересованими особами 18

4.2. Наявність затвердженої судом мирової угоди про утримання дитини не є абсолютною перешкодою для звернення з позовом про стягнення аліментів у разі зміни матеріального стану, сімейних обставин чи інших істотних умов, що відповідає найкращим інтересам дитини 19

- 4.3.** Суд не може примушувати особу до збереження шлюбу проти її волі, а надання оцінки почуттям та емоційному стану одного з подружжя при розгляді справи про розірвання шлюбу не належить до повноважень суду 21
- 5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин** 22
- 5.1.** Близькими родичами, які не можуть бути свідками при посвідченні заповіту, є батьки, діти, брати та сестри відповідно до статті 68 ЦК України. Рідні дядько чи тітка спадкоємця не є близькими родичами в розумінні пункту 3 частини четвертої статті 1253 ЦК України 22
- 5.2.** Спадкодавець, чиє право власності на приватизоване житло було скасоване судовим рішенням, не має права розпоряджатися цим майном, зокрема шляхом складання заповіту. У такому разі свідоцтво про право на спадщину за заповітом є недійсним, а майно, набуте спадкоємцем безвідплатно, підлягає витребуванню на користь законного власника (територіальної громади) незалежно від добросовісності набувача 23
- 5.3.** Якщо спадкоємиця, яка має суб'єктивне майнове право, зокрема частку у спільній власності подружжя, добровільно висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що відмовляється від нього, вона пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом. Спроба реалізувати це право через значний проміжок часу суперечить доктрині заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*) та принципу добросовісності 25
- 6. Справи окремого провадження** 26
- 6.1.** Залишення заяви про встановлення факту родинних відносин без розгляду є передчасним за відсутності реального спору про право. Застосування частини четвертої статті 315 ЦПК України вимагає наявності конкретних осіб, які оспорюють заявлене право. Якщо заявник звертається для встановлення факту родинних відносин з померлими для отримання документів, а не для визнання права, і відсутні особи, які оспорюють ці відносини, підстав для залишення заяви без розгляду немає 26
- 6.2.** Факт перебування на утриманні загиблого військовослужбовця для цілей отримання одноразової грошової допомоги встановлюється в порядку цивільного судочинства (окреме провадження), проте суд зобов'язаний перевірити відповідність заявника критеріям утриманця, визначеним спеціальним законом. Для повнолітнього брата загиблого такими умовами є статус непрацездатної особи (зокрема інвалідність, отримана до 18 років) та відсутність працездатних батьків 27

6.3. Вимога про встановлення факту належності фрагментів кісток певній особі не підлягає судовому розгляду. У разі якщо особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або у зв'язку з воєнними діями, така особа може бути оголошена померлою, або ж щодо такої особи може бути встановлено факт її смерті	29
7. Застосування норм процесуального права	30
7.1. У разі відступлення права вимоги за основним зобов'язанням автоматично відступається право вимоги до поручителя, якщо порука не припинилася та договором цесії не встановлено інше	30
7.2. Позов про встановлення земельного сервітуту може бути забезпечений шляхом накладення арешту на земельну ділянку, щодо якої заявляються такі вимоги. За наявності обґрунтованого припущення про можливість відчуження майна під час розгляду справи такий захід забезпечення є співмірним і адекватним, оскільки він спрямований на недопущення недобросовісної поведінки відповідача та забезпечення ефективного захисту прав позивача	31
7.3. Правонаступництво юридичної особи настає лише при її припиненні шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення). Скасування учасником рішення про припинення юридичної особи шляхом приєднання не тягне правових наслідків для вже здійсненої заміни боржника у виконавчому провадженні. Цивільне законодавство не передбачає правових наслідків такого скасування, а принцип стабільності цивільного обороту виключає автоматичне відновлення первісного боржника	32
7.4. Суд зобов'язаний керуватися змістом та правовими наслідками процесуальних звернень, а не їх формальною назвою. Якщо заява фактично відповідає вимогам статей 284–287 ЦПК України про перегляд заочного рішення і розглянута судом по суті, відповідач набуває права на апеляційне оскарження незалежно від назви документа. Надмірний формалізм у застосуванні процесуального законодавства становить неправомірне обмеження конституційного права на доступ до суду. Процесуальні недоліки суду не можуть перешкоджати учасникам справи у реалізації їхніх процесуальних прав	34
7.5. У справах про відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових осіб, позивач звільняється від сплати судового збору не лише під час подання позову до суду першої інстанції, а й на наступних стадіях судового процесу. Суд не може повертати позовну заяву через несплату судового збору, якщо позивач звільнений від його сплати відповідно до пункту 11 частини другої	35

статті 3 Закону України «Про судовий збір». Занадто формальне ставлення до процесуальних вимог порушує право на доступ до правосуддя

7.6. Апеляційний суд, здійснюючи розгляд справи, може встановлювати нові обставини на підставі нових доказів, які мають значення для справи та відповідають критеріям належності й допустимості, якщо особа з поважних причин не мала змоги подати їх до суду першої інстанції. Вирішуючи питання про прийняття або відмову в прийнятті нових доказів, суд зобов'язаний мотивувати свій висновок у судовому рішенні. Інші учасники справи мають право висловити позицію щодо нових доказів 36

7.7. Ухвала суду про відмову в задоволенні подання виконавця щодо тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду, оскільки ухвалюється на стадії виконання і не може бути оскаржена іншим способом 38

7.8. Прокурор, здійснюючи функцію представництва держави, діє суто від імені держави, а не в порядку самопредставництва прокуратури як юридичної особи. Статус прокурора як учасника справи не ототожнюється зі статусом представника сторони, а тому не потребує додаткового документального підтвердження повноважень, зокрема надання службового посвідчення чи акта про призначення на посаду 39

7.9. Справи окремого провадження про встановлення юридичних фактів не належать до категорії малозначних справ, тому представництво в суді апеляційної інстанції у таких справах має здійснюватися лише адвокатом 40

8. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС 41

8.1. Заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу), для платника, з яким призупинено дію трудового договору відповідно до статті 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» та який на час виникнення заборгованості фактичного доходу не отримував, визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості (ст.195 СК України). У такому разі платник аліментів вважається таким, що не працював, оскільки призупинення договору звільняє роботодавця від обов'язку виплачувати заробітну плату 41

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності

1.1. Частина друга статті 756 ЦК України не передбачає можливості звернення до суду з позовом про визнання права власності на майно окремо від вимоги про розірвання договору довічного утримання. Визнання права власності після розірвання договору порушує принцип обов'язковості судового рішення

04 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 (правонаступник ОСОБА_3) у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3 про визнання права власності на квартиру.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що протягом тривалого часу належно виконував обов'язки за договором довічного утримання, який у подальшому був розірваний судом у зв'язку з неможливістю його подальшого виконання.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, частково задовольнив позов, визнав за позивачем право власності на 1/2 частку спірної квартири на підставі ч. 2 ст. 756 ЦК України, врахувавши тривалість виконання позивачем обов'язків за договором довічного утримання.

ВС не погодився з висновками судів, судові рішення скасував, ухвалив нове судове рішення, яким відмовив у задоволенні позову з огляду на таке.

Положення ч. 2 ст. 756 ЦК України передбачає можливість залишення за набувачем права власності на частину майна з урахуванням часу належного виконання ним своїх обов'язків, однак це питання має вирішуватися в межах спору про розірвання договору.

Питання юридичної долі квартири вже було вирішено судом у справі № 1312/1002/12 про розірвання договору довічного утримання – право власності на квартиру було визнано за відчужувачем. Набувач у тій справі не заявляв вимог про залишення за ним частини майна.

ВС підкреслив, що повторне вирішення питання про право власності на ту саму квартиру фактично ставить під сумнів судове рішення, яке набрало законної сили, що суперечить принципу обов'язковості судових рішень.

Водночас суди попередніх інстанцій цієї обставини не врахували, визнаючи право власності за позивачем на 1/2 частку вказаної квартири на підставі ч. 2 ст. 756 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови ВС від 04 березня 2026 року у справі № 463/2891/14 (провадження № 61-2306св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134688227>.

2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

2.1. Зобов'язання іпотекодержателя відшкодувати іпотекодавцю перевищення 90 % вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених вимог виникає в момент набуття права власності на майно. Вартість майна визначається на підставі оцінки суб'єктом оціночної діяльності з обов'язковим особистим оглядом об'єкта, а сума відшкодування розраховується у гривневому еквіваленті за офіційним курсом НБУ на дату такої реєстрації. Майнові інтереси іпотекодавця у разі прострочення виконання зобов'язання можуть бути захищені шляхом застосування частини другої статті 625 ЦК України

04 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення коштів.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилалась на те, що у 2019 році відповідач як іпотекодержатель у позасудовому порядку набула право власності на предмет іпотеки (житловий будинок та земельну ділянку) у рахунок погашення боргу за договором позики. Згідно з ч. 5 ст. 37 Закону України «Про іпотеку» у разі такого набуття іпотекодержатель зобов'язаний відшкодувати іпотекодавцю перевищення 90 % вартості предмета іпотеки над розміром боргу. Посилаючись на те, що ринкова вартість майна значно перевищувала суму заборгованості, позивач просила стягнути відповідну різницю

Суд першої інстанції позов задовольнив, стягнув з відповідача на користь позивача 10 938 596,70 грн та судові витрати, виходячи з розміру заборгованості за договором позики 62 000,00 дол. США та вартості предмета іпотеки 347 009,00 дол. США станом на дату подання заяви про збільшення позовних вимог.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове судове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, вважаючи, що у позивача як іпотекодавця не виникло права на відшкодування перевищення 90 % вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених іпотекою вимог.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, рішення суду першої інстанції змінив, виклавши його мотивувальну частину та перший, другий абзаци його резолютивної частини в новій редакції, зокрема, стягнув з відповідача на користь позивача 6 256 886,10 грн, вирішив питання судових витрат, з огляду на таке.

Вартість предмета іпотеки, який іпотекодержатель набуває у власність за ст. 37 Закону України «Про іпотеку», має визначатися тільки на підставі

оцінки суб'єктом оціночної діяльності на момент набуття, а не за домовленістю сторін у договорі.

Відповідно до Національних стандартів оцінки проведенню незалежної оцінки обов'язково передуює ознайомлення з об'єктом шляхом забезпечення доступу до нього. Оцінка, проведена без особистого огляду майна, не може вважатися повною та об'єктивною.

Зобов'язання з відшкодування є грошовим і виникає в момент державної реєстрації права власності за іпотекодержателем. Оскільки це зобов'язання встановлено актом цивільного законодавства, воно має бути виконане у гривнях, а розмір відшкодування визначається за офіційним курсом НБУ саме на момент набуття права власності (31 жовтня 2019 року), а не на дату подання позову.

При цьому майнові інтереси іпотекодавця у разі прострочення виконання такого зобов'язання можуть бути захищені шляхом застосування ч. 2 ст. 625 ЦК України щодо стягнення інфляційних втрат і трьох процентів річних.

Детальніше з текстом постанови ВС від 04 березня 2026 року у справі № 757/11083/20 (провадження № 61-5191св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134579865>.

2.2. Правочин, укладений представником ОСББ з перевищенням повноважень без попереднього рішення загальних зборів, вважається дійсним у разі його наступного схвалення загальними зборами. Технічна помилка в зазначенні організаційно-правової форми контрагента у протоколі зборів не спотворює суті прийнятого рішення. Укладення індивідуального договору з виконавцем комунальних послуг можливе лише за відсутності договору, укладеного співвласниками багатоквартирного будинку

11 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСББ «ЖК Верховина», ПрАТ «АК «Київводоканал» про визнання правочину недійсним та визнання дій протиправними.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що між ОСББ «ЖК «Верховина» і ПрАТ «АК «Київводоканал» було укладено договір про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення. Позивач зазначав, що цей договір суперечить рішенню загальних зборів ОСББ від 27.06.2020, яким обрано модель індивідуальних договорів без обслуговування внутрішньобудинкових мереж. Він звернувся до виконавця із заявою про приєднання до публічного індивідуального договору та здійснював оплату послуг, однак відповідач

повідомив про відсутність укладеного з ним індивідуального договору. Позивач вважав такі дії порушенням вимог законодавства.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, виходячи з того, що спірний договір не порушує прав позивача, оскільки повноваження ОСББ на його укладення були належним чином підтверджені рішенням загальних зборів (протокол від 30.05.2021).

ВС погодився з висновками судів з огляду на таке.

Відсутність рішення загальних зборів ОСББ на момент укладення договору не є підставою для визнання його недійсним, якщо такий договір у подальшому був схвалений співвласниками багатоквартирного будинку, що усуває перевищення повноважень представника (ст. 241 ЦК України).

Формальна помилка у протоколі загальних зборів щодо організаційно-правової форми контрагента не впливає на чинність рішення, оскільки зміст протоколу підтверджує, що він стосувався саме спірного договору з ПрАТ «АК «Київводоканал», а тому не спотворює прийняте рішення по суті.

Індивідуальний договір із виконавцем комунальних послуг можливий лише за умови відсутності договору, укладеного співвласниками будинку (ч. 5 ст. 13 Закону України «Про житлово-комунальні послуги»). У цій справі договір був укладений та схвалений загальними зборами до спроби позивача укласти індивідуальний договір.

Детальніше з текстом постанови ВС від 11 березня 2026 року у справі № 759/7495/24 (провадження № 61-5165св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134880089>.

2.3. Заінтересована особа, яка є першим інвестором (пайовиком) у будівництві та повністю сплатила вартість об'єкта, має право на оспорювання наступного договору щодо цього ж об'єкта, укладеного кооперативом з іншою особою. Укладення кооперативом повторного договору про пайову участь без ініціювання розірвання попереднього чинного договору щодо того самого об'єкта суперечить закону та порушує права першого інвестора

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, Обслуговуючого кооперативу «Екодом-1» про визнання недійсним договору про сплату пайових внесків.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилалася на те, що вона ще у 2018 році уклала аналогічний договір щодо цієї квартири та повністю сплатила її вартість, набувши майнові права на об'єкт. Позивач вважала, що кооператив не мав права повторно відчужувати квартиру іншій особі, оскільки її договір був чинним.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що позивач є першим інвестором, її договір є чинним, а обов'язки зі сплати паю виконані в повному обсязі. Кооператив, не ініціюючи розірвання договору з позивачем, не мав правових підстав укласти договір щодо того самого об'єкта з відповідачем.

ВС погодився з такими висновками судів з огляду на таке.

Відповідно до статей 215 і 216 ЦК України оспорювати правочин може не лише його сторона, а й будь-яка заінтересована особа за умови, що цей правочин порушує її права чи охоронювані законом інтереси.

Згідно із Законом України «Про кооперацію» член кооперативу стає власником приміщення після його повного викупу. Оскільки позивач стала пайовиком раніше за відповідача та повністю розрахувалася за об'єкт, її права на майно підлягають першочерговому захисту.

Кооператив не наділений повноваженнями повторно відчужувати майно, яке вже зарезервоване та оплачене іншим інвестором, без попереднього припинення відносин з ним. Укладення такого договору за відсутності вільних прав на об'єкт суперечить ст. 203 ЦК України щодо змісту правочину.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 березня 2026 року у справі № 522/16671/22 (провадження № 61-10608св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135082781>.

2.4. Замовник має право відмовитися від договору підряду та вимагати повернення авансу, якщо підрядник не виконав роботи в погоджені строки без поважних причин

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання договору та стягнення грошових коштів; за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за договором.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що між ним і відповідачем укладено договір на поставку та монтаж холодильного обладнання для ресторану. Позивач сплатив аванс у розмірі 30 000,00 євро. Підрядник зобов'язався поставити обладнання протягом 120 днів (до 20.05.2022), проте у визначений строк зобов'язання не виконав. Позивач просив розірвати договір та стягнути суму авансу, пеню і три проценти річних.

ОСОБА_2 у зустрічному позові посилався на невиконання замовником зобов'язання здійснити другий платіж у розмірі 22 960,71 євро після повідомлення про готовність відвантажити обладнання (14.04.2022 через Viber).

Замовник 11.08.2022 безпідставно запропонував розірвати договір, пославшись на зміну ситуації в країні, при цьому обладнання вже було закуплене і зберігалося на орендованому складі, а його повернення було неможливе.

Суд першої інстанції, з висновками якого по суті вирішення вимог погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, договір розірвав, стягнув з відповідача 30 000,00 євро авансу та 50 000,00 грн пені, мотивуючи рішення тим, що підрядник не надав доказів виконання замовлення або готовності обладнання до відвантаження у погоджений строк. У задоволенні зустрічного позову підрядника про стягнення заборгованості суд відмовив.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій в частині вирішення по суті заявлених позовних вимог з огляду на таке.

Відповідно до ч. 2 ст. 849 ЦК України, якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її надто повільно, замовник має право відмовитися від договору та вимагати відшкодування збитків. У такому разі договір вважається розірваним, а зобов'язання сторін припиняються.

Аванс (попередня оплата) – це сума, що перераховується в рахунок майбутніх розрахунків. На відміну від завдатку, аванс підлягає поверненню замовнику в усіх випадках невиконання зобов'язання, незалежно від вини сторін.

Твердження підрядника про повідомлення замовника про готовність обладнання через месенджер «Viber» суд не взяв до уваги, оскільки договір передбачав письмову форму повідомлень (рекомендований лист або електронна пошта), а факт надсилання такого повідомлення не був підтверджений належними доказами.

Суди врахували, що прострочення підрядника спричинило значну шкоду для замовника, зокрема неможливість відкриття та функціонування ресторану.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 березня 2026 року у справі № 490/11593/24 (провадження № 61-13529св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134921408>.

2.5. Правочин може бути кваліфікований як фраздаторний (вчинений на шкоду кредитору), якщо його метою є уникнення або унеможливлення виконання судового рішення про стягнення боргу. Для такої кваліфікації договору позики недостатньо лише факту зловживання правом, суд має встановити обставини створення «свого забезпеченого кредитора», урахувати момент укладення правочину та ступінь пов'язаності його сторін

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання договору недійсним, стягнення моральної шкоди.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що ОСОБА_3 є його боржником з 2009 року, що підтверджено рішеннями судів від 2017 та від 2019 років, на загальну суму 55 000,00 дол. США. Під час перебування цих рішень на примусовому виконанні боржник уклав договір позики з ОСОБА_2, оформивши розписку на суму 400 000,00 дол. США. Позивач стверджував, що цей правочин є фразудаторним, оскільки спрямований на штучне збільшення кредиторської заборгованості для уникнення реального виконання рішень про стягнення боргу на користь позивача.

Суд першої інстанції позов про визнання договору недійсним задовольнив, вважаючи дії відповідачів недобросовісним «вживали право на зло» з метою ухилення від повернення боргу.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким у позові відмовив, зазначивши, що, позичивши кошти, боржник не зменшив, а навпаки, збільшив обсяг свого майна, що виключає ознаки фразудаторності.

ВС не погодився з висновками судів у частині вимог про визнання оспорюваного договору недійсним, судові рішення в цій частині скасував, справу в цій частині передав на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Фразудаторний правочин – це правочин, що вчиняється на шкоду кредитору для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення, що набрало законної сили.

Відповідно до статей 3 і 13 ЦК України дії учасників цивільних відносин мають бути добросовісними, а зловживання правом не допускається.

Якщо позичальником є особа, з якої вже стягнуто борг судовим рішенням, договір позики може бути визнаний недійсним, якщо він використовується для створення переваг одного кредитора перед іншим або створення «свого забезпеченого кредитора».

Для кваліфікації договору як фразудаторного суд має дослідити: 1) момент укладення (наприклад, після пред'явлення позову чи під час виконання рішення); 2) контрагента (чи є він пов'язаною особою: родичем, афілійованою особою тощо); 3) мету (чи не спрямовані дії на штучне розпорошення активів або імітацію нових боргів).

Суд апеляційної інстанції не надав відповіді на аргументи позивача про те, що метою нового боргу було саме звернення стягнення на майно боржника на користь «свого» кредитора, що робить неможливим виконання попередніх судових рішень.

Суди не встановили всіх фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, що не дає дійти висновку про наявність/відсутність підстав для задоволення позову.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 березня 2026 року у справі № 464/850/24 (провадження № 61-8679св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135234776>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. При оскарженні звільнення за систематичне невиконання трудових обов'язків (пункт 3 частини першої статті 40 КЗпП України) суд зобов'язаний перевірити законність усіх попередніх дисциплінарних стягнень, що стали підставою для кваліфікації «систематичності», незалежно від того, чи оскаржувалися вони окремо. Перебування працівника на лікуванні (зокрема амбулаторному) після звільнення є поважною причиною для поновлення місячного строку звернення до суду

04 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу КЗ «Центр надання соціальних послуг» Мліївської сільської ради Черкаського району Черкаської області у справі за позовом ОСОБА_1 до КЗ «Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Мліївської сільської ради Черкаського району Черкаської області» про визнання наказу про звільнення незаконним, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилалась на те, що вона працювала у відповідача фахівцем із соціальної роботи, була звільнена у серпні 2024 року за систематичне невиконання обов'язків. Своє звільнення позивач вважала незаконним, а попередні догани були безпідставними та впливали з особистих неприязних стосунків із керівництвом. Вказувала, що посадова інструкція не була розроблена, обов'язки не зафіксовані, дисциплінарні стягнення (догани) застосовані без підстав, а оголошення їй «громадської догани», що не передбачено трудовим законодавством, фактично було підставою для винесення наказу про її звільнення.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що при звільненні позивача із займаної посади було порушено норми трудового законодавства, проте позивач пропустила встановлений строк звернення до суду, не навівши поважних причин його пропуску.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив. Суд визнав причини пропуску строку поважними (через лікування позивача) та встановив, що роботодавець не довів конкретних фактів порушень.

ВС погодився з висновками апеляційного суду з огляду на таке.

Розглядаючи спори про звільнення за п. 3 ст. 40 КЗпП України, суд має дослідити не лише останній проступок, а й усі попередні накази про стягнення, які увійшли в систему для звільнення. Якщо хоча б одне з попередніх стягнень було незаконним, ознаки систематичності немає.

Наказ про звільнення має бути чітким. Посилання на загальний пункт правил розпорядку, який містить багато підпунктів, без указівки на те, який саме обов'язок порушено, свідчить про неналежне обґрунтування звільнення.

ВС погодився, що наказ директора про повну заборону відеозйомки в закладі є нікчемним, оскільки суперечить нормам ЦК України, а тому працівник не може нести відповідальність за його ігнорування.

Перебування особи на стаціонарному, а згодом на амбулаторному лікуванні безпосередньо після звільнення є об'єктивною перешкодою для звернення до суду. Оскільки позивач подала позов наступного дня після завершення лікування, строк підлягає поновленню.

Детальніше з текстом постанови ВС від 04 березня 2026 року у справі № 691/1136/24 (провадження № 61-16279св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134579783>.

3.2. При звільненні працівника у зв'язку зі скороченням чисельності або штату роботодавець зобов'язаний провести порівняльний аналіз продуктивності праці та кваліфікації всіх працівників, які підлягають звільненню, для визначення переважного права на залишення на роботі. Відсутність такого аналізу на момент попередження про звільнення та видачі наказу свідчить про порушення вимог трудового законодавства

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС у справі за позовом ОСОБА_1 до ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС, треті особи: ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3, про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він працював у відповідача лікарем-хірургом, був звільнений у червні 2021 року у зв'язку зі скороченням штату (п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України). Своє звільнення позивач вважав незаконним, стверджував, що має переважне право на залишення на роботі, оскільки має вищу кваліфікаційну категорію порівняно з іншими лікарями, є автором винаходів і не має інших членів родини із самостійним заробітком. Також позивач указував на порушення процедури звільнення, ненадання повної інформації про вакансії та несвоєчасне повідомлення про засідання профспілки.

Справу суди розглядали неодноразово.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення дотриманням відповідачем норм трудового законодавства при звільненні позивача із займаної посади. За критеріями продуктивності праці та кваліфікації позивач мав найнижчий рівень результативності, що переважало

над його юридичною кваліфікацією, тож інші працівники мали переважне право на залишення на роботі.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково, мотивуючи своє рішення тим, що роботодавець не провів належного порівняльного аналізу до моменту попередження про звільнення, а вища кваліфікація позивача є визначальною.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, залишив у силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Визначення того, хто з працівників має вищу продуктивність, є прерогативою роботодавця. Суд не може підмінити власника у цьому питанні.

Для лікаря-хірурга показником продуктивності є, зокрема, кількість проведених операцій та прийомів пацієнтів. Результати порівняльного аналізу підтвердили, що позивач мав найменше навантаження (1,2 % виконання роботи проти 38,9 % у колеги), що є об'єктивною підставою для висновку про відсутність переважного права на залишення на роботі.

Закон не встановлює суворої процедури проведення оцінки. Порівняльний аналіз може бути оформлений у вигляді довідки або службових записок, складених перед попередженням працівника про звільнення.

Суд установив, що позивач був належним чином попереджений про звільнення, профспілка надала згоду, а від запропонованих вакансій він відмовився через низьку кваліфікацію посад або відсутність у нього відповідної спеціалізації (педіатрія).

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 березня 2026 року у справі № 757/40483/21 (провадження № 61-588св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134961046>.

3.3. Роботодавець не може призупинити виплати, передбачені колективним договором, посилаючись на закон, якщо такі рішення були ухвалені до дати набрання законом чинності. Таке призупинення виплат в односторонньому порядку без дотримання процедури внесення змін до колективного договору є порушенням прав працівника

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «Укрзалізниця» про надання та оплату додаткових днів відпустки, стягнення допомоги на оздоровлення, припинення мобінгу (цькування).

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він працював машиністом тепловоза СП «Мелітопольське локомотивне депо», роботодавець не виплатив йому матеріальну допомогу на оздоровлення за 2022 рік та суттєво зменшив її розмір у 2024 році, що суперечить умовам колективного договору. Також позивач стверджував, що йому не було надано додаткову оплачувану відпустку за роботу в шкідливих умовах за 2022 рік, що він розцінював як прояв мобінгу та дискримінації.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що товариство правомірно призупинило виплати на підставі ст. 11 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Щодо відпустки суди зазначили, що позивач нібито не звертався до роботодавця з відповідною заявою.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Рішення правління товариства про призупинення виплат було прийняте 14.03.2022, тоді як закон, на який посилався відповідач, набрав чинності лише 24.03.2022. Відповідно до ст. 58 Конституції України нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, тому цей закон не міг бути підставою для невиплати коштів за період до введення його в дію.

Зміни до колективного договору, що погіршують становище працівників, мають вноситися лише за взаємною згодою сторін, а не роботодавцем в односторонньому порядку.

У матеріалах справи є копії заяв позивача про надання відпустки та відповідні накази роботодавця, які суди попередніх інстанцій залишили без належної уваги.

Апеляційний суд не надав належну оцінку вказаним доказам у справі, не врахував суперечливу поведінку відповідача, який зазначаючи, що із заявою про надання додаткової відпустки за роботу із шкідливими умовами праці та особливий характер праці за 2022 рік позивач не звертався, надав, разом з тим, докази на спростування цих тверджень (заяву та накази).

Суди не перевірили, чи були виплачені суми матеріальної допомоги у повному обсязі згідно з нормативними актами та чи відповідають вони розмірам, визначеним колективним договором.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 березня 2026 року у справі № 333/9082/24 (провадження № 61-8745св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135044325>.

4. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

4.1. Встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу можливе лише за умови досягнення особою повноліття або наявності судового рішення про надання права на шлюб. Співжиття в період, коли особа була неповнолітньою, без відповідного дозволу суду не може визнаватися шлюбно-сімейним. Суд встановлює факт спільного проживання за наявності доказів ведення спільного господарства, бюджету, взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю. Такий факт встановлюється в порядку позовного провадження, якщо він зумовлює виникнення права на соціальні виплати та не визнається іншими заінтересованими особами

11 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, треті особи: ІНФОРМАЦІЯ_1 ДПС України, ДПС України, про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилалась на те, що вона з 2021 року перебувала у фактичних сімейних відносинах із військовослужбовцем. Зазначала, що тривалий час вони проживали разом, вели спільне господарство, мали спільний бюджет, сприймалися оточенням як сім'я, планували одружитися, однак не встигли зареєструвати шлюб у зв'язку з його загибеллю. Вказувала, що встановлення факту її спільного проживання однією сім'єю з військовослужбовцем без реєстрації шлюбу їй необхідне для підтвердження права на отримання одноразової грошової допомоги як члена сім'ї загиблого військовослужбовця.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, аргументуючи тим, що позивач просила встановити факт проживання однією сім'єю із загиблим військовослужбовцем для отримання одноразової грошової допомоги, однак спір фактично стосується її права на таку допомогу як члена сім'ї. Суд зазначив, що належним способом захисту є вимога про визнання права на отримання допомоги, а не встановлення юридичного факту, у зв'язку з чим обраний спосіб захисту є неефективним і є самостійною підставою для відмови у задоволенні позову.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, скасував рішення, ухвалив нове, яким позов задовольнив частково, встановив факт проживання однією сім'єю у період з 18.02.2023 до дня смерті військовослужбовця, виходячи з доведеної спільного проживання, ведення спільного господарства, наявності взаємних прав та обов'язків. При цьому вважав, що період спільного проживання позивача з військовослужбовцем у час, коли вона була неповнолітньою, не може підлягати визначенню

як шлюбно-сімейні відносини, оскільки відсутні відомості про її звернення до суду щодо надання права на шлюб.

ВС погодився з висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Оскільки встановлення факту проживання однією сім'єю впливає на права інших членів сім'ї (батьків загиблого), які вже отримують частки допомоги і не визнають права позивача, між ними існує спір про право, тому такі справи підлягають розгляду судами цивільної юрисдикції у позовному провадженні.

Задоволення вимоги про встановлення юридичного факту, який зумовлює виникнення у позивача права на виплату грошової допомоги у зв'язку із загибеллю військовослужбовця, яке не визнається ОСОБА_3, призведе до відновлення порушених прав позивача без застосування додаткових способів захисту.

У постанові ВП ВС від 03 липня 2019 року у справі № 554/8023/15-ц, провадження № 14-130цс19, зазначено, що, вирішуючи питання про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, суд має установити факти спільного проживання однією сім'єю; спільний побут; взаємні права та обов'язки (статті 3, 74 СК України).

Таким чином, для встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу потрібно враховувати у сукупності всі ознаки, що притаманні наведеному визначенню, і предметом доказування у таких справах є факти спільного проживання, ведення спільного господарства, наявності у сторін спільного бюджету, проведення спільних витрат, придбання майна в інтересах сім'ї, наявності між сторонами взаємних прав та обов'язків, притаманних подружжю.

Період проживання до 18-річчя позивачки не може вважатися шлюбно-сімейними відносинами, оскільки вона не мала повної цивільної дієздатності і не зверталася до суду за наданням права на шлюб.

Детальніше з текстом постанови ВС від 11 березня 2026 року № 686/4587/24 (провадження № 61-5444св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134766147>.

4.2. Наявність затвердженої судом мирової угоди про утримання дитини не є абсолютною перешкодою для звернення з позовом про стягнення аліментів у разі зміни матеріального стану, сімейних обставин чи інших істотних умов, що відповідає найкращим інтересам дитини

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційні скарги ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що після розірвання шлюбу їхній спільний син (2008 року народження) з 2017 року проживає разом із ним та перебуває на його повному утриманні. У 2021 році сторони уклали мирову угоду, затверджену судом, згідно з якою домовилися про почергове проживання дитини та самостійне утримання сина тим із батьків, з ким він перебуває. Проте позивач наголосив, що після повномасштабного вторгнення РФ його доходи значно зменшилися, він має на утриманні ще одну малолітню дитину, а син фактично постійно проживає лише з ним. У зв'язку з цим він просив стягнути з відповідача аліменти в розмірі 15 000,00 грн щомісяця.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, аргументуючи тим, що позивач не довів істотного погіршення матеріального стану, а питання утримання дитини вже врегульоване мировою угодою.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Аліментні зобов'язання мають триваючий характер. Стаття 192 СК України передбачає можливість зміни розміру аліментів у разі зміни матеріального чи сімейного стану. Мирова угода не може остаточно обмежити право дитини на належне утримання, якщо умови, за яких вона укладалася, докорінно змінилися.

Інтереси дитини не можуть бути «приватизовані» волею дорослих. Держава виступає гарантом мінімальних стандартів утримання дитини, і жодне положення мирової угоди не може блокувати доступ до правосуддя, якщо угода перестала відповідати критерію «найкращих інтересів».

Пославшись на те, що позивач заявив вимогу про стягнення аліментів на утримання дитини під час її проживання саме з ним, що, у свою чергу, вирішено між сторонами під час затвердження мирової угоди, апеляційний суд, при цьому, надав перевагу принципу *res judicata*, фактично проігнорувавши динамічний характер сімейних обставин, не врахував, що мирова угода не може слугувати обмеженням, оскільки концепція найкращих інтересів дитини за своєю природою є гнучкою та адаптивною до нових реалій. Наявність затвердженої судом мирової угоди про утримання дитини не може розцінюватися як абсолютна перешкода, що унеможливорює подальше звернення до суду з позовом про стягнення аліментів. Ураховуючи матеріально-правову природу аліментів (які є власністю самої дитини, а не батьків), законні представники не мають повноважень укласти угоди, які на майбутнє позбавляють дитину права на належне утримання. Відповідно, жодне положення мирової угоди не може блокувати право на доступ до правосуддя.

Погодившись із висновком суду першої інстанції про відмову у задоволенні позову, апеляційний суд також не урахував, що відмова у захисті прав дитини виключно через наявність угоди, укладеної за зовсім інших фактичних обставин, є проявом надмірного формалізму суду. Такий підхід створює штучні перешкоди для доступу до правосуддя та суперечить статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Також суд не врахував, що син досяг 14-річного віку (на момент розгляду – 17 років), що дає йому право самостійно обирати місце проживання, чим він і скористався, обравши батька.

У мировій угоді 2021 року конкретний розмір аліментів взагалі не обумовлювався, а позов про їх стягнення поданий вперше.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 березня 2026 року у справі № 361/3494/24 (провадження № 61-9955св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135044340>.

4.3. Суд не може примушувати особу до збереження шлюбу проти її волі, а надання оцінки почуттям та емоційному стану одного з подружжя при розгляді справи про розірвання шлюбу не належить до повноважень суду

25 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилалась на те, що перебуває у шлюбі з відповідачем з 2007 року, сторони мають двоє дітей. Вона зазначала, що між подружжям немає взаєморозуміння, вони мають різні життєві цінності, відповідач неодноразово принижував її та заподіював тілесних ушкоджень. Понад два роки сторони не проживають разом і не підтримують подружніх стосунків. Позивач наполягала, що збереження сім'ї є неможливим і шлюб суперечить її інтересам.

Суд першої інстанції задовольнив позов, аргументуючи тим, що спільне проживання, ведення спільного господарства і підтримання шлюбно-сімейних відносин сторони припинили. За наданий судом строк для примирення сторони не відновили шлюбні стосунки, позивач наполягала на розірванні шлюбу. Подальше збереження шлюбу суперечить інтересам позивача.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, скасував рішення, ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, вважаючи висновок суду першої інстанції про розірвання шлюбу передчасним, розцінивши пояснення позивача як емоційний сплеск і вказавши, що вона нібито не втратила почуття любові до чоловіка, який наразі проходить службу в ЗСУ

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, залишив у силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Відповідно до Конституції України та СК України шлюб ґрунтується на вільній згоді. Примушування до збереження шлюбних відносин є порушенням прав людини. Суд не може змушувати особу перебувати у шлюбі проти її волі.

Висновок апеляційного суду про наявність у позивача почуття любові є абсолютно необґрунтованим, оскільки оцінка емоційного стану сторін не входить до завдань суду при розірванні шлюбу. Якщо встановлено, що подальше спільне життя суперечить інтересам одного з подружжя, шлюб має бути розірваний.

Сторони тривалий час не проживають разом, спільне господарство не ведуть, а вжиті заходи примирення не дали результату, що є достатньою підставою для задоволення позову.

Детальніше з текстом постанови ВС від 25 березня 2026 року у справі № 444/4951/24 (провадження № 61-15767св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135156303>.

5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

5.1. Близькими родичами, які не можуть бути свідками при посвідченні заповіту, є батьки, діти, брати та сестри відповідно до статті 68 ЦК України. Рідні дядько чи тітка спадкоємця не є близькими родичами в розумінні пункту 3 частини четвертої статті 1253 ЦК України

02 березня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – приватний нотаріус Львівського міського нотаріального округу, про визнання заповіту недійсним.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначала, що заповіт підписала інша особа (рукоприкладник) через нібито слабкий зір матері, хоча та була письменною. Крім того, одним із двох обов'язкових свідків при посвідченні була рідна тітка спадкоємиці, що, на думку позивача, суперечить ст. 1253 ЦК України, яка забороняє близьким родичам спадкоємця бути свідками.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що заповідачка була неписьменною і мала вади зору, тому залучення рукоприкладника та свідків було правомірним. Тітка не є близьким родичем у розумінні цивільного законодавства, оскільки до цієї категорії за аналогією зі ст. 68 ЦК України відносяться лише батьки, діти, брати та сестри.

ВС у складі ОП КЦС погодився з висновками судів з огляду на таке.

ЦК України не містить переліку близьких родичів, які не можуть бути свідками при посвідченні заповіту.

При тлумаченні п. 3 ч. 4 ст. 1253 ЦК України слід враховувати визначення близьких родичів, яке наведене у ст. 68 ЦК України, яка за своїм змістом є найбільш близькою до ст. 1253 ЦК України, оскільки нею обмежується коло осіб, які не можуть укласти договори з певними особами. Такими особами є батьки, діти, брати, сестри, і саме ці особи не можуть бути свідками при посвідченні заповітів на користь свого близького родича.

Для цивільних відносин властиві такі критерії, завдяки яким відносини є цивільними: юридична рівність, вільне волевиявлення, майнова самостійність їх учасників. Натомість публічні відносини мають інші, повністю протилежні характеристики. Парламентом не передбачено у ст. 1 ЦК України можливості застосування до регулювання спадкових відносин, а саме щодо визначення близького родича в розумінні п. 3 ч. 4 ст. 1253 ЦК України, норм публічних законів.

Застосування ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», ст. 26 СК України, ст. 25-1 КЗпП України, за аналогією закону неможливе при вирішенні питання про визначення поняття «близькі родичі» (п. 3 ч. 4 ст. 1253 ЦК України), оскільки в цих актах законодавства надаються різні визначення кола таких осіб, що пов'язано зі спеціальними цілями правового регулювання відповідних актів.

Рідний дядько / рідна тітка спадкоємця за заповітом не є близькими родичами спадкоємця за заповітом в розумінні п. 3 ч. 4 ст. ст. 1253 ЦК України. Рідний дядько / рідна тітка спадкоємця за заповітом можуть вважатися членом сім'ї спадкоємця тільки за умови, що він та спадкоємець спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, сформульованих у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30.04.2025 у справі № 752/4458/23.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 02 березня 2026 року у справі № 462/863/23 (провадження № 61-5396сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134879991>.

5.2. Спадкодавець, чие право власності на приватизоване житло було скасоване судовим рішенням, не має права розпоряджатися цим майном, зокрема шляхом складання заповіту. У такому разі свідоцтво про право на спадщину за заповітом є недійсним, а майно, набуте спадкоємцем безвідплатно, підлягає витребуванню на користь законного власника (територіальної громади) незалежно від добросовісності набувача

04 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом керівника

Деснянської окружної прокуратури м. Києва в інтересах держави в особі Київської міської ради до ОСОБА_1, треті особи: приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, Деснянська районна у м. Києві державна адміністрація, ОСОБА_2, про визнання свідоцтва про право власності за заповітом недійсним та витребування майна із чужого незаконного володіння.

Як на обґрунтування заявлених вимог прокурор посилався на те, що спірна квартира перебувала у комунальній власності. У 2005 році вона була незаконно приватизована спадкодавцем. Рішенням суду від 2012 року, яке набрало законної сили, розпорядження про приватизацію було скасовано, а свідоцтво про право власності спадкодавця визнано недійсним. Проте у 2018 році спадкодавець склала заповіт на користь відповідача, який після її смерті у 2023 році зареєстрував за собою право власності на підставі спадщини. Оскільки спадкодавець на момент смерті не була власником квартири, ця квартира не могла входити до складу спадщини, а тому має бути повернена громаді.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, задовольнив позов, посиляючись на те, що оскільки право власності спадкодавця було скасоване ще у 2012 році, вона не мала законних підстав розпоряджатися квартирою. Реєстрація права за спадкоємцем порушує інтереси міста, тому квартира підлягає витребуванню.

ВС погодився з висновками судів з огляду на таке.

Державна реєстрація речових прав – це лише офіційне визнання державою факту набуття права, що створює спростовувану презумпцію. Сама по собі реєстрація не робить особу власником, якщо підстави набуття були незаконними.

До складу спадщини входять лише ті права, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини. Скасування розпорядження про приватизацію та визнання недійсним свідоцтва про право власності унеможливорює перехід права власності на спірну квартиру від територіальної громади до фізичної особи. У такому разі будь-які подальші правочини цієї особи щодо спірної квартири, зокрема заповіт, не створюють юридичних наслідків у формі набуття права власності.

Відповідно до ч. 4 ст. 388 ЦК України, якщо майно було набуто особою безвідплатно (через спадкування за заповітом) від особи, яка не мала права його відчужувати, законний власник має право витребувати його у будь-якому випадку, незалежно від добросовісності набувача.

Витребування квартири переслідує легітимну мету – повернення громаді незаконно відчуженого майна. Оскільки відповідач не сплачував коштів за це майно, повернення його власнику не покладає на нього надмірного індивідуального тягаря.

ВС підтвердив, що прокурор належним чином обґрунтував бездіяльність Київської міської ради, яка самостійно не вжила заходів для повернення майна після отримання інформації про порушення.

Детальніше з текстом постанови ВС від 04 березня 2026 року у справі № 754/17144/24 (провадження № 61-549св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134688174>.

5.3. Якщо спадкоємиця, яка має суб'єктивне майнове право, зокрема частку у спільній власності подружжя, добровільно висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що відмовляється від нього, вона пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом. Спроба реалізувати це право через значний проміжок часу суперечить доктрині заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*) та принципу добросовісності

04 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_3, правонаступником якої є ОСОБА_1, до ОСОБА_2, треті особи: Друга львівська державна нотаріальна контора, орган опіки і піклування Франківської районної адміністрації Львівської міської ради, про визнання недійсною заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, визнання недійсним договору про зміну розміру частки у спадщині та поділ спадщини, визнання недійсними та скасування свідоцтв про право на спадщину за законом, скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, визначення розміру частки у праві спільної сумісної власності подружжя.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилалась на те, що після смерті чоловіка у 2015 році вона і двоє її синів (ОСОБА_1 і ОСОБА_5) уклали договір про поділ спадщини, за умовами якого садовий будинок і гараж перейшли у власність сина ОСОБА_5. Однак під час підписання документів позивача ввели в оману, оскільки ці об'єкти були набуті у шлюбі, а отже, ½ їх частини належала їй як дружині і не могла бути включена до складу спадщини.

Позов було подано лише у 2018 році, після смерті сина ОСОБА_5.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, зазначивши, що доводи про введення в оману не доведені, а симптоми захворювань позивача не свідчать про наявність психічних розладів, які могли б вплинути на її здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними. Крім того, позивач обрала неналежний спосіб захисту, оскільки питання внесення змін до свідоцтва про право на спадщину врегульоване ст. 1300 ЦК України.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, скасував рішення, ухвалив нове рішення про часткове задоволення позову. Визнав недійсним договір про зміну розміру часток у спадщині та поділ спадщини в частині включення до спадкового майна 1/2 часток садового будинку, земельної ділянки та гаража, а також скасував відповідні свідоцтва про право на спадщину.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, залишив в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Доктрина *venire contra factum proprium* ґрунтується на принципі добросовісності. Якщо особа добровільно відмовилася від видачі свідоцтва на частку в спільному майні подружжя, визнавши його особистою власністю спадкодавця, вона не може згодом оспорювати свідоцтва про право на спадщину на це майно.

ОСОБА_3 протягом трьох років після укладення договору та реєстрації права власності за сином не оспорювала ці дії. Спроба змінити рішення після смерті сина та виникнення спору з іншим спадкоємцем (внуком) суперечить її попередній поведінці.

Спадкоємці мають право за письмовою угодою змінити розмір часток у спадщині (ст. 1267 ЦК України).

Суд апеляційної інстанції безпідставно втрутився у добровільно визначений сторонами порядок спадкування, презумпція правомірності якого спростована не була.

Детальніше з текстом постанови ВС від 04 березня 2026 року у справі № 450/1613/18 (провадження № 61-657св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134540444>.

6. Справи окремого провадження

6.1. Залишення заяви про встановлення факту родинних відносин без розгляду є передчасним за відсутності реального спору про право. Застосування частини четвертої статті 315 ЦПК України вимагає наявності конкретних осіб, які оспорюють заявлене право. Якщо заявник звертається для встановлення факту родинних відносин з померлими для отримання документів, а не для визнання права, і відсутні особи, які оспорюють ці відносини, підстав для залишення заяви без розгляду немає.

04 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1 про встановлення фактів родинних відносин.

Необхідність встановлення фактів родинних відносин між ним та його батьками і бабою заявник обґрунтовував потребою отримати свідоцтва про їх смерть,

які необхідні йому для реалізації наміру щодо оновлення місця родинного поховання. Зазначав, що він є фактичним користувачем місця родинного поховання, за яким доглядає, утримує могили в належному санітарному та задовільному естетичному стані, підтримує чистоту та охайність.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, залишив заяву без розгляду, вважаючи, що зі змісту заяви випливає спір про право, а саме: намір заявника набути статусу користувача місця поховання, що пов'язано з реалізацією відповідного права, яке може бути предметом спору з уповноваженим суб'єктом – спеціалізованим комунальним підприємством або виконавчим органом місцевого самоврядування, до повноважень якого належить вирішення питання про визнання особи користувачем місця поховання.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів, судові рішення скасував, справу передав для продовження розгляду до суду першої інстанції та зазначив, що сам по собі можливий у майбутньому спір про право не є підставою для залишення заяви без розгляду. Для застосування ч. 4 ст. 315 ЦПК України спір про право має бути реальним, а не гіпотетичним, тобто має існувати конфлікт між особами щодо відповідного суб'єктивного права.

У цій справі заявник не просив встановити право користування місцем поховання, а просив лише встановити факт родинних відносин, необхідний для отримання документів про смерть родичів. Водночас відсутні відомості про осіб, які оспорювали б такі відносини чи заперечували проти їх встановлення.

Отже, висновки судів про наявність спору про право ґрунтувалися на припущеннях і були передчасними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 березня 2026 року у справі № 643/3693/24 (провадження № 61-5528св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134647601>.

6.2. Факт перебування на утриманні загиблого військовослужбовця для цілей отримання одноразової грошової допомоги встановлюється в порядку цивільного судочинства (окреме провадження), проте суд зобов'язаний перевірити відповідність заявника критеріям утриманця, визначеним спеціальним законом. Для повнолітнього брата загиблого такими умовами є статус працездатної особи (зокрема інвалідність, отримана до 18 років) та відсутність працездатних батьків

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Міністерства оборони України у справі за позовом ОСОБА_1 до Міністерства оборони України, Головного управління

Пенсійного фонду України в Івано-Франківській області, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, про встановлення факту, що має юридичне значення.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він з дитинства має вроджену ваду, потребує стороннього догляду та лікування, а його дохід (соціальна допомога) є меншим за необхідні витрати. Він проживав разом із братом, який був військовослужбовцем і загинув у грудні 2023 року під час виконання бойового завдання. Позивач стверджував, що допомога брата була для нього основним джерелом засобів до існування, а встановлення факту утримання необхідне йому для отримання одноразової грошової допомоги (ОГД) та пенсії у разі втрати годувальника.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, мотивуючи це недоведеністю заявлених вимог.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким установив факт перебування ОСОБА_1 на утриманні його брата – ОСОБА_4 по день смерті (загибелі), оскільки визначив, що допомога з боку ОСОБА_4 була для позивача основним і постійним джерелом засобів до існування, а також необхідною умовою його матеріального забезпечення.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Чинне законодавство не передбачає іншого порядку встановлення факту перебування на утриманні, окрім цивільного судочинства. Однак при вирішенні справи суд має з'ясувати юридичне значення факту з урахуванням заявленої мети – отримання виплат за загиблого.

Згідно зі ст. 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» утриманцями вважаються члени сім'ї, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника за спеціальним законом (№ 2262-XII).

Право на таку пенсію повнолітній брат має лише тоді, коли він є непрацездатним (став особою з інвалідністю до досягнення 18 років) та якщо у нього немає працездатних батьків.

Суди встановили, що позивач хворіє, проте не з'ясували ключової обставини: чи є він особою з інвалідністю і коли саме йому було встановлено такий статус. Без установлення цих фактів неможливо визначити, чи відповідає позивач правовому статусу утриманця для призначення ОГД.

Детальніше з текстом постанови ВС від 18 березня 2026 року у справі № 339/471/24 (провадження № 61-11951св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135044330>.

6.3. Вимога про встановлення факту належності фрагментів кісток певній особі не підлягає судовому розгляду. У разі якщо особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або у зв'язку з воєнними діями, така особа може бути оголошена померлою, або ж щодо такої особи може бути встановлено факт її смерті

25 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1 про встановлення факту, що має юридичне значення, заінтересовані особи: ОСОБА_2, Покровське районне управління поліції ГУ Національної поліції в Донецькій області.

Як на обґрунтування заявлених вимог заявник посилалася на те, що вона є дружиною військовослужбовця, який зник безвісти під час виконання бойового завдання в районі Донецької області внаслідок влучання боєприпасу у танк і його загорання, евакуація тіла була неможливою. За результатами службового розслідування встановлено зникнення під час бойових дій, відкрито кримінальне провадження, у межах якого до моргу доставлено фрагменти кісткових решток, ймовірно загиблого, однак, за висновком експертизи, вони є непридатними для ідентифікації, ДНК не встановлено. Судовим рішенням її чоловіка оголошено померлим, проте вона позбавлена можливості отримати фрагменти тіла загиблого чоловіка для його поховання, оскільки їх належність конкретній особі офіційно не встановлена, а інший порядок підтвердження такого факту законом не передбачений.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, відмовив у відкритті провадження, посилаючись на те, що заява про встановлення належності фрагментів кісток загиблого військовослужбовця не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Зібрані рештки тіла є речовими доказами у кримінальному провадженні, в якому досудове розслідування триває і їх належність наразі не встановлена. Витребування матеріалів кримінального провадження без дозволу слідчого або прокурора заборонене ст. 222 КПК України. Питання речових доказів належить до виключної компетенції слідчих органів, а не суду.

ВС погодився з висновками судів про відмову у відкритті провадження, однак змінив мотиви такої відмови, зауваживши, що суди не врахували, що у разі якщо особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або у зв'язку з воєнними діями, така особа може бути оголошена померлою, або ж щодо такої особи може бути встановлено факт її смерті.

В окремому провадженні встановлюються лише ті факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення суб'єктивних прав громадян. При зверненні до суду визначальне значення має мета встановлення факту та його здатність потягнути реальні правові наслідки.

Оскільки ОСОБА_4 вже оголошений судом померлим, його правовий статус та пов'язані з ним права (спадкування, отримання допомоги тощо) вже визначені.

Вимога про встановлення фізичної належності фрагментів тіла конкретній особі не є юридичним фактом, який підлягає судовому розгляду в цивільному процесі. Суд не має повноважень підміняти органи досудового розслідування та експертні установи у питанні ідентифікації об'єктів, що є речовими доказами у кримінальній справі.

Детальніше з текстом постанови ВС від 25 березня 2026 року у справі № 136/2213/25 (провадження № 61-1586св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135386172>.

7. Застосування норм процесуального права

7.1. У разі відступлення права вимоги за основним зобов'язанням автоматично відступається право вимоги до поручителя, якщо порука не припинилася та договором цесії не встановлено інше

02 березня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ТОВ «Цикл Фінанс» у справі за заявою ТОВ «Цикл Фінанс» про заміну стягувача у виконавчому провадженні.

Заявник звернувся до суду із заявою про заміну стягувача у виконавчих провадженнях, відкритих на підставі виконавчого листа про солідарне стягнення заборгованості за кредитним договором із боржника та поручителя на користь АТ «ПУМБ». Підставою такого звернення було укладення між банком і ТОВ «Цикл Фінанс» договору відступлення права вимоги, за яким новий кредитор набув право вимоги за кредитним договором.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, частково задовольнив заяву, змінив стягувача лише щодо основного боржника, оскільки вважав, що новий кредитор не надав належних доказів переходу права вимоги за договором поруки, тому в задоволенні заяви про заміну сторони виконавчого провадження щодо поручителя відмовив.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками судів, рішення судів скасував у частині відмови в задоволенні заяви товариства про заміну сторони виконавчого провадження щодо поручителя, ухвалив у цій частині нове рішення, яким заяву задовольнив з огляду на таке.

Порука є додатковим (акцесорним) зобов'язанням. Умовою відповідальності поручителя, визначеною у ч.1 ст. 554 ЦК України, є порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою.

У разі відступлення права вимоги за основним зобов'язанням одночасно здійснюється відступлення і за додатковим (акцесорним) зобов'язанням, що відповідає правовій природі забезпечувальних зобов'язань та договору цесії. Забезпечувальні зобов'язання, які не мають самостійного характеру, наслідують долю основного зобов'язання і є невід'ємними від нього. Інші умови можуть бути визначені сторонами у договорі відступлення права вимоги.

З моменту переходу до нового кредитора права вимоги за основним зобов'язанням, порука за яким не припинилася, право вимоги до поручителя вважається таким, що одночасно перейшло до нового кредитора, якщо інше не передбачено договором відступлення права вимоги.

ВС у складі ОП КЦС відступив від раніше сформульованого висновку Верховного Суду від 17.11.2025 у справі № 223/53/15 щодо відсутності підстав для заміни кредитора у виконавчому провадженні стосовно поручителя у випадку заміни кредитора у виконавчому провадженні стосовно основного боржника.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 02 березня 2026 року у справі № 2 3467/12 (провадження № 61-2593сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134647600>.

7.2. Позов про встановлення земельного сервітуту може бути забезпечений шляхом накладення арешту на земельну ділянку щодо якої заявляються такі вимоги. За наявності обґрунтованого припущення про можливість відчуження майна під час розгляду справи такий захід забезпечення є співмірним і адекватним, оскільки він спрямований на недопущення недобросовісної поведінки відповідача та забезпечення ефективного захисту прав позивача

02 березня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_6, ОСОБА_4 про встановлення земельного сервітуту та за заявою про забезпечення позову.

Позивачі звернулися до суду з позовом про встановлення постійного земельного сервітуту щодо частини суміжної земельної ділянки, яка забезпечує доступ до їхнього домоволодіння, а також із заявою про забезпечення позову шляхом накладення арешту на цю земельну ділянку. Заяву мотивували тим, що земельна ділянка, через яку здійснюється доступ до їхнього будинку, після виникнення спору була відчужена іншій особі, що мало фіктивний характер та свідчить про ризик подальшого її відчуження з метою ускладнення захисту прав позивачів щодо встановлення земельного сервітуту.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, заяву задовольнив частково, наклав арешт на спірну земельну ділянку, щоб зупинити її подальший можливий перепродаж.

ВС у складі ОП КЦС погодився з такими висновками судів, аргументуючи тим, що за наявності достатньо обґрунтованого припущення ймовірності відчуження під час розгляду справи про встановлення земельного сервітуту земельної ділянки, щодо якої заявлені вимоги про встановлення сервітуту, накладення арешту на земельну ділянку, щодо якої позивач просить встановити такий сервітут, є співмірним і адекватним заходом забезпечення позову у межах існуючого спору. Водночас наявність або відсутність підстав для забезпечення позову суд вирішує в кожній конкретній справі з урахуванням установлених фактичних обставин такої справи.

Інститут забезпечення позову спрямований на охорону інтересів позивача та гарантування реального виконання рішення. Заходи мають бути співмірними, суд співвідносить негативні наслідки для відповідача від обмеження права розпорядження з ризиком унеможливлення захисту прав позивача.

Хоча ст. 101 ЗК України передбачає, що сервітут зберігає чинність при переході права власності, ця норма регулює випадки, коли власник змінився вже після встановлення сервітуту судом. Відчуження ділянки під час розгляду справи призведе до неналежного суб'єктного складу відповідачів і, як наслідок, до відмови у позові, що змушує позивача ініціювати нові судові процеси.

Накладення арешту в таких обставинах є законним і пропорційним переслідуваній меті. При цьому відповідач не позбавляється прав володіння та користування ділянкою, а обмежується лише у праві її відчуження.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 02 березня 2026 року у справі № 369/14735/24 (провадження № 61-7983сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134647610>.

7.3. Правонаступництво юридичної особи настає лише при її припиненні шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення). Скасування учасником рішення про припинення юридичної особи шляхом приєднання не тягне правових наслідків для вже здійсненої заміни боржника у виконавчому провадженні. Цивільне законодавство не передбачає правових наслідків такого скасування, а принцип стабільності цивільного обороту виключає автоматичне відновлення первісного боржника

02 березня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою КП «Салтівське трамвайне депо» про заміну вибулої сторони виконавчого провадження її правонаступником

у справі за позовом ОСОБА_1 до КП «Харківський вагоноремонтний завод» про стягнення грошових коштів.

Як на обґрунтування заяви заявник посилався на те, що раніше у цій справі суд змінив первісного боржника – КП «Харківський вагоноремонтний завод» на його правонаступника – КП «Салтівське трамвайне депо» у зв'язку з рішенням міської ради про реорганізацію шляхом приєднання. Згодом міська рада скасувала власне рішення про реорганізацію, оскільки процедура приєднання так і не була завершена. На цій підставі КП «Салтівське трамвайне депо» просило здійснити зворотну заміну боржника, повернувши цей статус КП «Харківський вагоноремонтний завод», яке де-юре не припинило своєї діяльності.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, задовольнив заяву про заміну сторони боржника у виконавчому провадженні.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками судів, судові рішення скасував, ухвалив нове судове рішення, яким у задоволенні заяви відмовив з огляду на таке.

Відповідно до ч. 1 ст. 442 ЦПК України, абз. 1 ч. 5 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження» суд замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником.

Правонаступництво юридичної особи відбувається у випадку її припинення шляхом реорганізації: злиття, приєднання, поділу, перетворення (ч. 1 ст. 104 ЦК України).

Однією із основних засад цивільного права є стабільність цивільного обороту.

На рівні ЦК України як основного регулятора цивільних відносин парламент не унормував підстав та наслідків скасування учасником юридичної особи рішення про припинення такої юридичної особи шляхом приєднання.

Якщо юридична особа була боржником і рішення про припинення такої юридичної особи шляхом приєднання «включене» до юридичного складу, зокрема, відбулася на його підставі заміна боржника судом, то скасування учасником юридичної особи рішення про припинення такої юридичної особи шляхом приєднання не є тим юридичним фактом, що зумовлює здійснення зворотної заміни боржника у виконавчому провадженні.

Матеріали справи не містять доказів того, що завод став правонаступником прав та обов'язків депо. Таким чином, правових підстав для заміни боржника у виконавчому провадженні на цій стадії немає.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, викладених у постанові ВС від 18 грудня 2024 року у справі № 641/1055/20 (провадження № 61 1947св24).

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 02 березня 2026 року у справі № 641/1905/21 (провадження № 61-11381сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135082764>.

7.4. Суд зобов'язаний керуватися змістом та правовими наслідками процесуальних звернень, а не їх формальною назвою. Якщо заява фактично відповідає вимогам статей 284–287 ЦПК України про перегляд заочного рішення і розглянута судом по суті, відповідач набуває права на апеляційне оскарження незалежно від назви документа. Надмірний формалізм у застосуванні процесуального законодавства становить неправомірне обмеження конституційного права на доступ до суду. Процесуальні недоліки суду не можуть перешкоджати учасникам справи у реалізації їхніх процесуальних прав

04 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ПАТ «Укрсоцбанк» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості.

Суд першої інстанції позов задовольнив. У подальшому ухвалою цього ж суду відмовлено у задоволенні заяви відповідача про перегляд заочного рішення.

Не погоджуючись із заочним рішенням суду першої інстанції, відповідач подала апеляційну скаргу.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу, обґрунтовуючи тим, що заявник подала до суду першої інстанції заяву про перегляд заочного рішення за нововиявленими обставинами, яку суд розглянув, тоді як заява про перегляд заочного рішення по суті в порядку статей 284–287 ЦПК України не розглядалася. Суд вважав, що недотримання відповідачем визначеного процесуальним законом порядку оскарження заочного рішення є підставою для повернення апеляційної скарги.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, ухвалу скасував з огляду на те, що формальне тлумачення процесуальних норм і застосування процесуальних обмежень не повинні призводити до безпідставного обмеження права особи на судовий захист і доступ до правосуддя. Недоліки у роботі суду, зокрема суперечливі мотиви судового рішення, не можуть перешкоджати реалізації учасниками справи їхніх процесуальних прав.

Під час вирішення питання про правову природу процесуального звернення визначальним є його зміст, а не назва чи інші формальні ознаки.

Суд першої інстанції, розглядаючи заяву відповідача, фактично перевіряв наявність підстав для скасування заочного рішення, передбачених ч. 1 ст. 288 ЦПК України, досліджував подані докази та дійшов висновку про відсутність підстав для скасування заочного рішення.

За таких обставин, незалежно від назви документа, суд першої інстанції фактично розглянув питання про перегляд заочного рішення по суті, що надало відповідачу право на апеляційне оскарження.

Апеляційний суд цього не врахував та обмежився формальним посиланням на назву поданої заяви, не оцінивши її зміст і характер процесуальних дій суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВС від 04 березня 2026 року у справі № 569/5740/17 (провадження № 61-15716св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134540386>.

7.5. У справах про відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових осіб, позивач звільняється від сплати судового збору не лише під час подання позову до суду першої інстанції, а й на наступних стадіях судового процесу. Суд не може повертати позовну заяву через несплату судового збору, якщо позивач звільнений від його сплати відповідно до пункту 11 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір». Занадто формальне ставлення до процесуальних вимог порушує право на доступ до правосуддя

11 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Національної поліції України, Департаменту патрульної поліції, Управління автоматичної фіксації порушення правил дорожнього руху, Березівського відділу державної виконавчої служби у Березівському районі Одеської області Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) про відшкодування шкоди.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, повернув позовну заяву на підставі ч. 3 ст. 185 ЦПК України, вказуючи на невиконання ухвали суду про усунення недоліків позовної заяви, зокрема щодо сплати судового збору.

ВС не погодився з висновками судів, скасував судові рішення, справу передав до суду першої інстанції для продовження розгляду зі стадії вирішення питання про відкриття провадження з огляду на таке.

Розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом (ч. 2 ст. 133 ЦПК України).

Відповідно до п. 11 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір» судовий збір не справляється за подання позовної заяви про відшкодування шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади або їх посадових осіб.

Закон України «Про судовий збір» є спеціальним законом, який визначає підстави для звільнення від сплати судового збору та пільги щодо його сплати, а отже, саме правові приписи, передбачені в наведеному Законі, підлягають застосуванню під час вирішення судом питання про звільнення осіб від сплати

судового збору у випадках, визначених у статтях 3, 5 цього Закону (постанова ВС від 11 лютого 2026 року у справі № 572/4900/24 (провадження № 61 12079св25)).

Беручи до уваги предмет, підстави та зміст позову, ВС виснував, що позивач звільнений від сплати судового збору за подання позовної заяви на підставі п. 11 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір», а тому суд першої інстанції помилково керувався тим, що позивач є суб'єктом сплати судового збору у цій справі.

ВС звернув увагу на те, що приймаючи до розгляду апеляційну скаргу та залишаючи без змін ухвалу суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції не стягував з позивача судовий збір за подання апеляційної скарги, очевидно врахувавши предмет і підстави позову та фактично визнавши наявність у позивача пільги, встановленої п. 11 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір».

Однак, апеляційний суд не врахував, що така пільга передбачена законом для всіх стадій судового захисту, у тому числі при зверненні особи до суду з відповідним позовом.

Крім цього, вказані судом першої інстанції недоліки позовної заяви (невідповідність ст. 175, 177 ЦПК України) спростовуються її змістом і додатками, які містять усі необхідні відомості та докази направлення документів відповідачам.

Отже, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, не мав правових підстав для повернення позовної заяви з посиланням на невиконання ухвал суду та помилково застосував норми ч. 3 ст. 185 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 березня 2026 року у справі № 760/18489/25 (провадження № 61-1380св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134766138>.

7.6. Апеляційний суд, здійснюючи розгляд справи, може встановлювати нові обставини на підставі нових доказів, які мають значення для справи та відповідають критеріям належності й допустимості, якщо особа з поважних причин не мала змоги подати їх до суду першої інстанції. Вирішуючи питання про прийняття або відмову в прийнятті нових доказів, суд зобов'язаний мотивувати свій висновок у судовому рішенні. Інші учасники справи мають право висловити позицію щодо нових доказів

11 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом керівника Вишгородської окружної прокуратури в інтересах держави в особі Пирнівської сільської ради Вишгородського району Київської області до Вишгородської РДА

Київської області, ОСОБА_1 про визнання недійсним розпорядження та витребування земельної ділянки із чужого незаконного володіння.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, мотивувавши своє рішення недоведеністю обставин належності спірних земельних ділянок до земель водного фонду та їх розташування у межах прибережної захисної смуги.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, позов задовольнив частково, скасував реєстрацію права власності ОСОБА_1 на дві земельні ділянки і повернув їх державі.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, скасував судові рішення, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до статей 365, 367 ЦПК України прийняття нових доказів судом апеляційної інстанції можливе лише у виняткових випадках за умови доведення учасником справи поважності причин їх неподання до суду першої інстанції.

При цьому апеляційний суд зобов'язаний перевірити наявність таких причин, обговорити питання прийняття доказів, надати іншим учасникам справи можливість висловити свої заперечення та мотивувати відповідний процесуальний висновок в ухвалі або у судовому рішенні.

У цій справі прокурор не навів причин неподання доказів (зокрема, інформації органу водних ресурсів і супутникових знімків) до суду першої інстанції, не заявив відповідного клопотання про їх прийняття, а апеляційний суд, у свою чергу, не перевіряв поважність причин їх неподання, не постановив окремого процесуального рішення щодо їх прийняття та не навів мотивів їх урахування. Крім того, апеляційний суд не надав належної оцінки доводам відповідача та не мотивував відхилення його аргументів, зокрема стосовно допустимості доказів (топографічної зйомки).

Апеляційний суд допустив порушення принципу змагальності сторін та рівності процесуальних прав, що суперечить ст. 12 ЦПК України та гарантіям справедливого судового розгляду, передбаченим ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Прийняття апеляційним судом нових суттєвих доказів без дотримання встановленої процесуальної процедури є істотним порушенням норм процесуального права і впливає на законність ухваленого судового рішення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 березня 2026 року у справі № 363/1248/20 (провадження № 61-1764св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134833219>.

7.7. Ухвала суду про відмову в задоволенні подання виконавця щодо тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду, оскільки ухвалюється на стадії виконання і не може бути оскаржена іншим способом

18 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу АТ КБ «Приватбанк» у справі за поданням головного державного виконавця відділу примусового виконання рішень Управління забезпечення примусового виконання рішень у Запорізькій області Південного МУ МЮ (м. Одеса) про тимчасове обмеження ОСОБА_1 у праві виїзду за межі України.

Виконавець звернувся до суду з поданням про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України в межах виконання судового рішення про стягнення заборгованості, яке зумовлене необхідністю забезпечення ефективного виконання судового рішення.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні подання виконавця.

Апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження, мотивуючи тим, що така ухвала не входить до переліку ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду відповідно до ст. 353 ЦПК України.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, скасував ухвалу, справу передав до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження з огляду на таке.

Перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду, визначений у ч. 1 ст. 353 ЦПК України, формально є обмеженим, однак він підлягає застосуванню з урахуванням принципу ефективного судового захисту. Ключовим критерієм при цьому є те, чи може особа захистити свої права іншим способом.

Тлумачення п. 31 ч. 1 ст. 353 ЦПК України має здійснюватися з урахуванням необхідності забезпечення права особи на судовий захист. У випадках, коли ухвала постановляється на стадії виконання судового рішення і не може бути оскаржена разом із рішенням суду, така ухвала суду – як про задоволення, так і про відмову у задоволенні подання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України – підлягає апеляційному оскарженню, оскільки вона постановляється на стадії виконання судового рішення і не може бути оскаржена разом із рішенням суду по суті спору.

Апеляційний суд не врахував зазначені підходи та дійшов помилкового висновку про відсутність права на апеляційне оскарження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 березня 2026 року у справі № 331/6717/25 (провадження № 61-2064св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135124431>.

7.8. Прокурор, здійснюючи функцію представництва держави, діє суто від імені держави, а не в порядку самопредставництва прокуратури як юридичної особи. Статус прокурора як учасника справи не ототожнюється зі статусом представника сторони, а тому не потребує додаткового документального підтвердження повноважень, зокрема надання службового посвідчення чи акта про призначення на посаду

25 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу заступника керівника Харківської обласної прокуратури у справі за позовом керівника Салтівської окружної прокуратури м. Харкова, який діяв в інтересах держави в особі Харківської міської ради, до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про визнання недійсним договору, зобов'язання вчинити дії.

Як на обґрунтування заявлених вимог прокурор посилався на те, що дії ОСОБА_1, які пов'язані з даруванням нерухомого майна у період розгляду однієї цивільної справи за позовом прокуратури до неї в інтересах міської ради та у день ухвалення рішення судом в іншій цивільній справі за позовом прокурора до неї про стягнення грошових коштів, свідчать про те, що така особа вчинила правочин з нерухомістю з метою унеможливлення виконання рішень суду про стягнення з неї коштів та уникнення цивільно-правової відповідальності.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, посилаючись на те, що обставин, які дозволяли б кваліфікувати оспорюваний правочин як фродаторний, не виявлено. На час укладення оспорюваного договору не існувало обмежень щодо розпорядження ОСОБА_1 належним їй майном, договором не порушено права та охоронювані законом інтереси позивача, а ОСОБА_1 має інше майно, за рахунок якого можливе виконання судових рішень. Позивач не надав доказів вчинення фіктивного правочину за умислом обох сторін та на підтвердження умислу відповідачів на укладення договору дарування без наміру створення правових наслідків, які ними обумовлені.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу заявнику, мотивуючи тим, що хоча апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції підписана заступником керівника Харківської обласної прокуратури, однак всупереч ч. 4 ст. 356 ЦПК України до апеляційної скарги не додано документів на підтвердження його повноваження представляти інтереси прокуратури у суді апеляційної інстанції.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, скасував ухвалу, справу передав до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження з огляду на таке.

Норми ЦПК України та Закону України «Про прокуратуру» чітко розмежовують процесуальні статуси прокурора: як самостійного учасника справи та як представника інтересів держави. У разі коли прокурор діє

в інтересах держави, він реалізує конституційну функцію представництва, а не здійснює самопредставництво органу прокуратури як юридичної особи, тому до таких правовідносин застосовуються норми ч. 3 ст. 56 ЦПК України та ч. 3 ст. 24 Закону України «Про прокуратуру».

Апеляційний суд, повертаючи апеляційну скаргу заступника керівника обласної прокуратури помилково ототожнив її подання з участю прокурора в судовому процесі в порядку самопредставництва органу прокуратури як юридичної особи, яке є відмінним від здійснення прокурором конституційної функції представництва інтересів держави. При цьому апеляційний суд не врахував, що учасником справи за цим позовом є прокурор – заступник керівника обласної прокуратури, статус якого не можна ототожнювати зі статусом представника сторони.

ВС також зазначив, що нормами ЦПК України не передбачено надання заступником керівника обласної прокуратури копії службового посвідчення на підтвердження його повноважень як прокурора або акта про призначення на посаду.

Детальніше з текстом постанови ВС від 25 березня 2026 року у справі № 753/1213/25 (провадження № 61-13849св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135386184>.

7.9. Справи окремого провадження про встановлення юридичних фактів не належать до категорії малозначних справ, тому представництво в суді апеляційної інстанції у таких справах має здійснюватися лише адвокатом

25 березня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1, що діє в інтересах малолітнього ОСОБА_2, про встановлення факту родинних відносин.

Суд першої інстанції заяву про встановлення факту родинних відносин повернув, оскільки така заява подана неповноваженою особою, яка не мала права підписувати таку заяву.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу заявнику, зазначивши, що представництво у справах окремого провадження не є малозначним, і здійснювати його може лише адвокат.

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду констатувавши, що у суді апеляційної інстанції представництво від імені заявника в усіх категоріях справ, окрім малозначних справ та справ з трудових спорів, може здійснюватися тільки адвокатом або законним представником.

Оскільки справи окремого провадження про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів не є малозначними, відповідно, представляти інтереси сторони у справі може лише адвокат.

ВС у складі ОП КЦС у постанові від 20 січня 2025 року у справі № 761/5870/24 (провадження № 61-5803своо24) зауважив, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правничої допомоги. У цивільному судочинстві повноваження адвоката як представника можуть підтверджуватися довіреністю або ордером, які видаються на підставі договору відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

У цій справі апеляційну скаргу подала ОСОБА_3 від імені заявника на підставі довіреності. Надана довіреність не свідчить про те, що ОСОБА_3 є адвокатом та має право на зайняття адвокатською діяльністю. Таких документів до апеляційної скарги не додано, немає їх в матеріалах справи, таких відомостей не зазначено і в Єдиному реєстрі адвокатів.

Детальніше з текстом постанови ВС від 25 березня 2026 року № 730/1248/25 (провадження № 61-13585св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135189917>.

8. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

8.1. Заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу), для платника, з яким призупинено дію трудового договору відповідно до статті 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» та який на час виникнення заборгованості фактичного доходу не отримував, визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості (стаття 195 СК України). У такому разі платник аліментів вважається таким, що не працював, оскільки призупинення договору звільняє роботодавця від обов'язку виплачувати заробітну плату

02 березня 2026 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії головного державного виконавця Дарницького ВДВС у м. Києві.

На обґрунтування заявлених вимог заявник посилався на те, що з нього на користь ОСОБА_2 стягуються аліменти на дитину в розмірі 1/4 частки заробітку. У лютому 2023 року роботодавець через воєнний стан призупинив з ним дію трудового договору, внаслідок чого заробітна плата йому не виплачувалася. Боржник не погодився з розрахунком заборгованості за аліментами, оскільки трудовий договір був призупинений, а не припинений, тому вважав, що розрахунок мав би складатися, виходячи із заробітної плати згідно з трудовим договором.

Суд першої інстанції залишив скаргу без задоволення.

Апеляційний суд погодився з висновками суду першої інстанції та вказав, що у разі фактичного невиконання працівником трудових обов'язків та відсутності заробітної плати внаслідок призупинення трудового договору, правомірним є визначення заборгованості зі сплати аліментів, виходячи з розміру середньої заробітної плати працівника для відповідної місцевості.

ВС у складі ОП КЦС погодився з висновками судів та звернув увагу на таке.

Виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і Законом України «Про виконавче провадження».

Ураховуючи норми ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження» та ст. 195 СК України, у разі стягнення аліментів, присуджених у частці від заробітку (доходу), їх розмір визначається виконавцем:

- 1) з фактичного заробітку (доходу) платника аліментів, який він одержував, але не менше мінімального гарантованого розміру, передбаченого СК України;
- 2) із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості для платника аліментів, який не працював.

Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» не встановлює особливостей сплати аліментів особою, дію трудового договору з якою призупинено, не передбачає відрахування аліментів та/або нарахування боржнику заборгованості із сплати аліментів роботодавцем у період призупинення дії трудового договору.

Тому заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу), для платника аліментів, з яким призупинено дію трудового договору (ст. 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану») та який на час виникнення заборгованості заробітку (доходу) не отримував, визначається із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, викладених в ухвалі ВС від 08 вересня 2023 року у справі № 489/3741/16-ц та постанові ВС від 24 вересня 2025 року у справі № 237/2469/20.

Детальніше з текстом постанови ВС у складі ОП КЦС від 02 березня 2026 року у справі № 133/2281/24 (провадження № 61-6031сво25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134880982>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за березень 2026 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2026. – 42 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua